

Alternativmedicinens utbredning i Sverige

Carl-Gunnar Eriksson

Gunilla Davidsson

Uno Davidsson

Utbredningen av alternativ behandling har under 80-talet ökat. En ökande andel av svenska befolkningen har under senaste året i samband med fysiska eller psykiska besvär besökt någon form av alternativ behandlare. Likaledes har användningen av naturmedel ökat under 80-talet framhålls av Carl-Gunnar Eriksson, Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg, och Gunilla och Uno Davidsson, båda verksamma vid Statistiska centralbyrån, Stockholm.

Inledning

Det finns många tecken som talar för att intresset för den icke akademiska medicinen eller alternativmedicinen i vid bemärkelse ökat. Alternativmedicin har uppmärksamats mycket i den allmänna debatten. Veckopressen beskriver olika former av behandlingar, ofta i mirakulösa reportage om enskilda människors helande. Hälso- och sjukvårdstidningarna har blivit fler och de har också fått ökade upplagor. Ett besök i bokhandeln ger också klara tecken på att människors intresse av dessa frågor är stort. Hälso- och sjukvårdsbranschen har under den senaste 10-årsperioden haft en gynnsam utveckling och vi har fått hälsokostavdelningar i varuhus och livsmedelsaffärer.

Variationsrikedomen i alternativa behandlingsmetoder är stor. I alternativmedicinkommitténs kartläggning redovisas över 200 olika metoder (1). Denna uppräkningsmetod utgår från en analys av hur olika metoder kan påverka människans kropp och själ, som utgör en integrerad samverkande helhet. Därför blir metodbeskrivningen omfattande – kroppsterapier, kroppsorienterad psykoterapi, psyko-

terapi, mental träning och mer healinginriktade metoder redovisas. Detta aktualiserar definitionsproblemet. Vad är det som utmärker en alternativmedicinsk teknologi? För det första är det viktigt att konstatera att dessa metoder står mer eller mindre nära den etablerade medicinen i synsätt och dokumenterad verkan. Metoder som tex akupunktur, kiropraktik, biologisk medicin och mental träning utövas bla av läkare i många länder. Det finns idag 8 olika föreningar för legitimerad sjukvårdspersonal som är intresserade av olika typer av insatser, som lekmän gör för hälsan baserade på annat än vetenskap och beprövad erfarenhet. Detta aktualiserar att alternativmedicin också kan betraktas som ett område med många olika aktörer. Därför kan en naturlig avgränsning vara att alternativmedicin är det som utövas av behandlare som icke är legitimerade av staten.

I denna artikel skall vi med tre utgångspunkter visa att alternativmedicinen har varit en expanderande sektor.

Behandlarna fler

Framväxten av nya professioner kännetecknas av att utövarna organiserar sig för erfarenhetsutbyte och för att främja sina intressen. Den yrkesgrupp som har en av de längsta traditionerna och starkaste utvecklingen som profession är läkarkåren. I detta perspektiv är det intressant att se, att det år 1979 fanns 8 st förbund eller föreningar för alternativa behandlare i Sverige (2). Tio år senare hade organisationerna blivit betydligt fler. Då fanns 39 förbund av alternativa behandlare som huvudsakligen utövade kroppsinriktade terapier (Tabell 1).

Sedan 1984 förekommer ett samarbete mellan olika alternativmedicinska yrkesförbund och föreningar,

Tabell 1. Föreningar för alternativ behandling; huvudsakligen kroppsinriktade terapier

År 1979

Chiropraktiska Föreningar i Sverige
Nordiska Förbundet för Fysioterapi
Svenska Fotzonerapeuters Riksförbund
Svenska Homeopraktikers Riksförbund

Svenska Kiropraktorsällskapet
Svenska Naprapatförbundet
Svenska Naturläkarförbundet
Svenska Naturmedicinska Sällskapet

År 1989

Alternativmedicinska Sällskapet för Kinesiologi
Chiropraktiska Föreningen i Sverige
Föreningen för Antroposofisk Läkekonst
Föreningen för Mensendieckgymnastikens Främjande
Föreningen för Traditionell Kinesisk Medicin
Homeopatins Vänner i Göteborg
Homeopatins Vänner i Malmö
Homeopatiska Förbundsederationen
Kommittén för Alternativmedicin (KAM)
Nordiska Magnetterapiförbundet
Riksförbundet Svenska Heilpraktiker
Scandinavian Acupuncture Foundation
Swedish Academy of Traditional Chinese Medicine (SATCM)
Swedish Federation of Acupuncture Societies
Svensk-kinesiska Akupunkturföreningen
Svenska Akademien för Klassisk Homeopati
Svenska Akupunkturförbundet
Svenska Biokinesiologiska Förbundet

Svenska Biopatförbundet
Svenska Kiropraktorsällskapet
Svenska Feldenkraisföreningen
Svenska Fotzonerapeuters Riksförbund
Svenska Förbundet för Kinesisk Medicin
Svenska Föreningen för Vetenskaplig Homeopati
Svenska Mensendieckförbundet
Svenska Naprapatförbundet
Svenska Naturläkarförbundet
Svenska Naturmedicinska Sällskapet
Svenska Ostopatförbundet
Svenska Fytoterapeuters Riksförbund
Svenska Reflexologers Riksförbund
Svenska Shiatsu förbundet
Svenska Tai Chi och Qi gong-sällskapet
Svenska Tragerföreningen
Svenska Makrobiotiska Sällskapet
Sveriges Massörers Riksförbund

skolor, leverantörer och patientorganisationer. Detta sker inom Kommittén för alternativmedicin, som år 1988 bestod av 18 alternativmedicinska yrkesförbund med sammanlagt ca 1 750 behandlare anknutna via förbunden. Förbunden i kommittén för alternativmedicin kräver i regel viss teoretisk utbildning och praktisk kompetens för att enskilda terapeuter skall få medlemskap. Numera finns ett gemensamt utbildningskrav för alla medlemsförbund när det gäller en enhetligt medicinsk basutbildning omfattande 40 högskolepoäng.

Besök hos alternativa behandlare

I mitten på 80-talet genomfördes två undersökningar i syfte att mäta omfattningen av och attityderna till alternativ behandling bland svenska befolkningen (3). Den första studien utfördes inom ramen för SCBs arbetskraftsundersökning och omfattade ca 22 000 personer. Drygt 1/5 (22%) av svenska befolkningen i åldern 16–74 år hade någon erfarenhet av alternativ behandling. Den vanligaste behandlingsformen var chiropraktik, som 13% av svenska folket hade erfarenhet av. Av dem som varit hos alternativ behandlare

någon gång hade 60% varit hos kiropraktorn. Näst störst utbredning hade homeopati (inkl "kloka gubbar"), som drygt 4% prövat. Därefter följde akupunktur (3,4%), naprapati (2,2%), zonterapi (2,1%) samt örtmedicin och naturmedel (1%).

Den andra studien som alternativmedicinkommittén genomförde i samarbete med SCB vände sig till personer som i den första studien sagt sig ha erfarenhet av alternativ behandling under de senaste åren. I denna undersökning framkom att det vanligaste skälet till att man sökt sig till alternativ behandling var att man blivit rekommenderad av släkt, vänner eller bekanta (51%). Nära hälften (42%) angav att de inte hade blivit hjälpta av den vanliga vården. Andra vanliga skäl till att söka alternativ behandling var att man inte var nöjd med den vanliga sjukvården (24%), att de var nyfikna och ville pröva denna behandling (20%) och att de tidigare blivit hjälpta av alternativ

.....
Drygt var femte svensk har besökt alternativ be-
handlare
.....

behandling (19%). Det var relativt få som nämnde behandlingen som sista halmstrået de ville pröva i en svår situation (17%).

I SBSs löpande undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) har under år 1988–89 likalydande fråga kring alternativ behandling ställts till ett stort urval av svenska befolkningen ca 16000 personer. I *Tabell 2* redovisas den andel som under de senaste 12 månaderna behandlats för ett kroppsligt eller psykiskt besvär av kiropraktor, zonterapeut, akupunktör, homeopat, naturläkare eller liknande. Denna andel ökade från 6% år 1985 till 9% 1988/89. En likartad ökning sågs såväl bland kvinnor som män, gifta, bland sambo eller ensamstående. Ingen skillnad förelåg mellan arbetare och tjänstemän i andel (10%) som besökt alternativ behandlare. Drygt 11% av de långvarigt arbetslösa och gruppen företagare/jordbrukare hade det senaste året besökt alternativ behandlare.

Tabell 2. Andel som besökt alternativ behandlare senaste året (% i respektive grupp)

	1985	1988/89
Män	6	8
Kvinnor	7	10
Gifta	7	9
Sambo	8	11
Ensamstående	5	8
Totalt	6	9

Bruk av naturmedel

Genom den nya naturmedelslag som trädde i kraft 1978 skapades förutsättningar för en förbättring när det gäller egenvårdsmöjligheterna. En registrering av naturmedel fick då göras om dessa medel var oskadliga vid avsett bruk. Däremot krävdes ingen dokumenterad effekt. I år har naturmedlen fått en samlad redovisning i en bok som till förväxling liknar läkemedlens bok – Farmaceutiska specialiteter i Sverige (4).

I undersökningen av levnadsförhållanden frågades också om personerna använt naturläkemedel (örtme-

Tabell 3. Bruk av naturläkemedel (örtmedicin) under senaste 2 veckorna (% i respektive grupp)

	1975	1977	1980-81	1988-89
Män	1.9	3.3	2.2	4.4
Kvinnor	3.7	7.0	5.3	10.9
<i>Socioekonomisk grupp:</i>				
Samtliga arbetare	2.1	4.1	3.3	6.8
Samtliga tjänstemän	1.9	3.6	2.9	7.3
Företagare	4.6	5.4	4.7	
Lantbrukare	2.0	4.6	4.0	7.8
Studerande	1.9	1.6	2.1	4.0
Hemarbetande	4.0	7.2	5.7	8.8
Ålderspensionär	4.4	10.3	5.4	11.4
Förtidspensionär	6.8	10.4	7.9	12.4
Totalt	2.8	5.2	3.8	7.6

dicin) under senaste 14-dagarsperioden. Den ursprungliga frågelydelsen används trots att nuvarande begreppet är naturmedel. Bruket av naturmedel ökade från år 1975 då 2,8% under senaste 14-dagarsperioden använt sådant preparat till år 1977 då samma andel var 5,2%. Därefter sågs en minskning, år 1980–81 var andelen 3,8%. En fördubbling skedde fram till 1988–89 då 7,6% av befolkningen i åldersgruppen 16–74 år använt naturmedel senaste 14-dagarsperioden (*Tabell 3*). Naturmedelsanvändningen var mer utbredd bland kvinnor än bland män. Den var mindre vanlig bland yngre personer. I åldern 16–44 år hade 5,5% använt naturmedel jämfört med 0% i åldern 45–64 år och 11,3% i åldersgruppen 65–74 år. Betydande skillnader förelåg också mellan olika socio-ekonomiska grupper.

REFERENSER

1. Alternativmedicin 3. Alternativa terapier i Sverige – en kartläggning. Stockholm, SoU 1989; (62).
2. *Bowallius M*: Från andetro till zonterapi. Botande och botare i historiskt perspektiv. Socialmedicinsk tidskrift, 1979; 56 (9): 480-8.
3. *Eriksson C-G, Finér D, Östby N*: Fakta och röster om alternativ medicin. Stockholm; Allmänna Förlaget 1987.
4. Naturmedel i Sverige. Stockholm: Hälsokostförlaget 1990.